

Artele și dizabilitatea în România

De la practici fragmentate
către un cadru național

Anexe

Copyright © British Council 2026, licență Creative Commons Attribution Non-Commercial 4.0 International Licence (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)

Macrinici, O., & Meth, J. (2026). *Arts and disability in Romania*. British Council.
<https://doi.org/10.57884/728E-8X32>

Cuprins

Anexa A: Referințe.....	4
Anexa B: Fonduri UE.....	18
Anexa C: Instrumente de lucru.....	24
Anexa D: ABC-ul artelor și al dizabilității din România.....	32

Anexa A: Referințe

Aici, grupate tematic.

LEGISLAȚIE

Raport privind implementarea Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități

Guvernul României, 2021:

<https://www.crj.ro/en/romania-the-only-eu-state-that-did-not-report-to-the-un-committee-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-what-are-we-risking/#:~:text=The%20full%20report%20can%20be,the%20European%20Union's%20legal%20system.>

Fișă informativă privind sectorul serviciilor de asistență și suport social pentru persoanele cu dizabilități în România

Parte a unei serii de fișe informative de țară disponibile pe site-ul Asociației Europene a Furnizorilor de Servicii pentru Persoane cu Dizabilități (EASPD)

Întocmită de: Mihaela Matei, coordonată și editată de: Policy Impact Lab, 2019.

https://easpd.eu/fileadmin/user_upload/Publications/easpd-romania_fact_sheet.pdf

Consiliului Economic și Social – Explorarea oportunităților pentru dezvoltarea și implementarea unui mecanism de prescripții socio-culturale în România

<https://www.ces.ro/newlib/PDF/2025/CES-2024-Explorarea-oportunitatilor-pentru-dezvoltarea-si-implementarea-unui-mecanism-de-prescriptii.pdf>

DANCING: Protejarea dreptului la cultură al persoanelor cu dizabilități și sporirea diversității culturale în legislația Uniunii Europene: Explorarea unor noi posibilități

Proiectul DANCING (2020-25) se concentrează pe dreptul persoanelor cu dizabilități de a participa la viața culturală. Acesta investighează în ce măsură și cum anume poate Uniunea Europeană (UE) să protejeze și să promoveze cel mai bine acest drept, propunându-și să exploreze barierele, factorii de facilitare și noile căi juridice pentru a garanta participarea persoanelor cu dizabilități la cultură. Proiectul adoptă o metodologie interdisciplinară și o abordare socio-juridică, prin care punctele forte ale metodelor calitative sunt combinate cu cercetarea doctrinală tradițională și cu cercetarea inovatoare bazată pe artă.

Finanțat de Consiliul European pentru Cercetare și găzduit de Facultatea de Drept și Criminologie, Universitatea Maynooth, Maynooth, Irlanda; Institutul pentru Asistență în Viață și Învățare (ALL), Universitatea Maynooth, Maynooth, Irlanda.

<https://ercdancing.maynoothuniversity.ie/>

Bariere în calea participării culturale a persoanelor cu dizabilități în Europa: un studiu realizat în 28 de țări

Ann Leahy and Delia Ferri (2023)

Facultatea de Drept și Criminologie, Universitatea Maynooth, Maynooth, Irlanda; Institutul pentru Asistență în Viață și Învățare (ALL), Universitatea Maynooth, Maynooth, Irlanda.

Delia Ferri este profesor în Drept la Universitatea Maynooth (MU), Facultatea de Drept și Criminologie și co-director al Institutul pentru Asistență în Viață și Învățare (ALL), Universitatea Maynooth, Maynooth, Irlanda.

Ann Leahy este Cercetător Postuniversitar în cadrul proiectului DANCING finanțat de Consiliul European pentru Cercetare și găzduit la Maynooth University.

Acest articol analizează concluziile unui nou studiu calitativ realizat în 28 de țări europene, examinând barierele în calea participării culturale, așa cum sunt percepute de reprezentanții organizațiilor persoanelor cu dizabilități. Studiul explorează barierele prezente în toate formele de expresie artistică, precum și în patrimoniul cultural, și include participarea

persoanelor cu o gamă largă de tipuri de dizabilități, atât în calitate de public, cât și de creatori de cultură.

Articolul demonstrează că o serie de bariere interconectate sunt percepute în mod curent de către persoanele cu dizabilități în cinci domenii: **lipsa legilor și politicilor eficiente; servicii și/sau finanțări inadecvate; atitudini negative; lipsa accesibilității; și lipsa implicării persoanelor cu dizabilități în organizațiile culturale.** Articolul susține abordări sistematice în ceea ce privește aplicarea legilor și politicilor publice, precum și asigurarea integrării unor cunoștințe mai aprofundate despre dizabilitate în cadrul organizațiilor culturale și al proceselor de elaborare a politicilor publice, precum și pentru angajarea persoanelor cu dizabilități la toate nivelurile sectoarelor culturale.

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09687599.2023.2222898>

Bariere și facilitatori ai participării culturale a persoanelor cu dizabilități: o analiză narativă a literaturii de specialitate

Leary, Anna and Ferri, Delia, (2022). Scandinavian Journal of Disability Research (24) 1:

<https://sjdr.se/articles/10.16993/sjdr.863>

„Rolul Uniunii Europene în asigurarea accesibilității bunurilor și serviciilor culturale: totul despre acea... piață internă?”

Ferri, Delia. (2023). European Law Review 2023 48(3), p. 257:

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4403323

Regândirea și promovarea unei abordări „de jos în sus” a participării culturale a persoanelor cu dizabilități ca element cheie în realizarea egalității incluzive

Leahy, Ann and Ferri, Delia. (2024). International Journal of Law in Context (2024), 20, 267–285:

<https://www.cambridge.org/core/journals/international-journal-of-law-in-context/article/rethinking-and-advancing-a-bottomup-approach-to-cultural-participation-of-persons-with-disabilities-as-key-to-realising-inclusive-equality/409E5924AF6AA6C0B1F1B3EB324E95EC>

Eliminarea barierelor și promovarea dreptului persoanelor cu dizabilități de a participa la viața culturală. O analiză socio-juridică.

Delia Ferri and Ann Leahy. (Routledge, 2025).

Această carte este unul dintre produsele proiectului „Protejarea dreptului la cultură al persoanelor cu dizabilități și sporirea diversității culturale prin legislația Uniunii Europene: Explorarea unor noi posibilități” (DANCING), finanțat de Consiliul European pentru Cercetare

https://www.routledge.com/Dismantling-Barriers-and-Advancing--the-Right-of-Persons-with-Disabilities-to-Participate-in-Cultural-Life-A-Socio-Legal-Analysis/Ferri-Leahy/p/book/9781032602295?srsId=AfmBOopsq_m07qUtoTs1y89A-gkY_jTC0EekG3q1TyxohUZmYFYqA7TDy

DREPTURILE OMULUI

Diagnoza situației persoanelor cu dizabilități în România

Coordonatori: Vlad Grigoraș, Manuel Salazar, Cristina Iulia Vladu, Cosmin Briciu. București, 2021.

Acest raport a fost realizat de Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare / Banca Mondială, predat/furnizat Autorității Naționale pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, Copii și Adopții în octombrie 2020

<https://anpd.gov.ro/web/wp-content/uploads/2022/12/Diagnosis-of-the-situation-of-persons-with-disabilities-in-Romania-Summary.pdf>

Diagnosticul sistematic de țară - România

Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare / Banca Mondială, 2023:

<https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099134003102323181>

Raportul drepturilor omului - Romania 2021

Raporturi de țară privind practicile în domeniul drepturilor omului, 2021

Departamentul de stat al Statelor Unite • Biroul pentru democrație, drepturile omului și muncă

<https://www.state.gov/reports/2021-country-reports-on-human-rights-practices/romania/>

UNIVERSITĂȚI

Centrul pentru studenți cu dizabilități al Universității „Babeș-Bolyai”, România

Disponibil în: Transformând vieți la nivel instituțional - Inițiative de promovare a echității în lume, Editat de Jamil Salmi. (2023). Lumina Foundation & STAR Scholars. p.86-95.

<https://www.acses.edu.au/app/uploads/2023/10/Transforming-Lives-at-the-Institutional-Level-book.pdf>

Atitudini față de dizabilitățile intelectuale în România

Analiza legăturii dintre politica educațională și programele integrate pentru tineret

Ilinca GRADEA, Social Connectedness Fellow 2018, Samuel Centre for Social Connectedness, Aprilie 2018.

www.socialconnectedness.org

Ghidul European al Universităților care lucrează pentru incluziune

EUni4All-Network, 2022

AUTORI: Cecilia Simón, Juan Antonio Huertas, Héctor Gutiérrez, Ángel Barrios, Anabel Moriña, Víctor Hugo Perera, Ruth Cabeza Ruiz, Beatriz Morgado, Antonio Pérez, Ana Millán, Isabel Martínez, Silvia Duarte, Tommi Uusimaki, Tommi Haapaniemi, Loredana Disci, Muriel Davia, Monika Majewska, Celina Handzel, Alice Mouta Ribeiro, Bruno Giesteira, Elena Bortoloti and Gisella Paoletti

Romania: Universitatea de Vest, Timișoara

<https://www.euni4all-network.com/>

Rețeaua academică europeană a experților în dizabilitate (ANED)

Raportul de țară ANED privind egalitatea de șanse în educație și formare profesională pentru tinerii cu dizabilități – România

Rețeaua academică europeană a experților în dizabilitate (2010)

Diane Chiriacescu, Adrian Pinteș, Andreia Moraru, Eva Gyorki în numele contribuitorilor din rețea: Virginia Cretu, Mircea Vlad.

<https://www.disability-europe.net/downloads/556-ro-15-aned-2010-task-5-request-11-in-layout>

ANED 2016-17 – Raport de țară privind pilonul european al drepturilor sociale (teme principale)

Țara: România

Autor(i): Elena Tudose and Oana Stanca

<https://www.disability-europe.net/country/romania>

Task 2017-18 Evaluarea dizabilității – raport de țară

Țară: România

Expert(i): Loredana Totoliciu, Program Coordinator, Institutul pentru Politici Publice

<https://www.disability-europe.net/country/romania?theme=education-training>

FORȚA DE MUNCĂ

România

Ciprian Iftimoaei, Diana Vasiliu, Ingrid Enache, Manuela Iftimoaei, Angela Achitei

Această colecție de rapoarte de țară face parte din cercetarea privind Competențele Digitale, Adaptarea și Asistența Tehnologică pentru ocuparea forței de muncă, realizată de Forumul European al Dizabilității (EDF) cu sprijinul Google.org.

Scopul studiului este să exploreze situația persoanelor cu dizabilități pe piața liberă a muncii, concentrându-se, în special, pe potențialul instruirii în competențe digitale și pe utilizarea tehnologiilor accesibile și asistive în facilitarea incluziunii la locul de muncă.

Fundația ADV România: Forumul European al Dizabilității (2023)

https://www.edf-feph.org/content/uploads/2024/10/romania-accessible_DATA_project.pdf

Șomajul în rândul persoanelor cu dizabilități cu un nivel înalt de educație în România

Daniela-Emanuela Dănăcică, Assoc. Prof. Phd, Facultatea de Economie, Universitatea „Constantin Brâncuși” Târgu-Jiu, România

Analele Univesității „Constantin Brancuși” Târgu-Jiu, Economy Series, Issue 1/2023

https://www.utgjiu.ro/revista/ec/pdf/2023-01/05_Danacica.pdf

Strategia Națională pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități „România Echitabilă”, 2022-2027

Ministerul Muncii și Solidarității Sociale

Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Persoanelor cu Dizabilități

În special:

Facilități și Accesibilitate

Inițiative în cadrul instituțiilor culturale publice aflate sub autoritatea Ministerului Culturii

Servicii de formare profesională pentru personalul care interacționează cu persoanele cu dizabilități

și

9. Direcții de acțiune / 9.8 Participare politică și publică, Obiectivul specific 1: Creșterea accesului persoanelor cu dizabilități la activități culturale

<https://anpd.gov.ro/web/wp-content/uploads/2022/12/Strategia-nationala-privind-drepturile-persoanelor-cu-dizabilitati-„O-Romanie-echitabila-2022-2027.pdf>

DESIGN INCLUZIV / UNIVERSAL

Valgeirsdóttir, D., Hansen, J. P., & Skovgaard, T. (2024).

Instrumente pedagogice pentru predarea designului universal.

A. K. Frandsen, I. S. Bonfils, & L. Olsen (Eds.), Design universal. Perspective interdisciplinare în teorie și practică (1. ed., pp. 175-192). Aalborg Universitetsforlag.

https://findresearcher.sdu.dk/ws/portalfiles/portal/263039308/Universal_design_UK.pdf

Suprapunere de Design Includiv cu planul de lucru RIBA

Autori coordonatori: Pareisse Wilson, Alex Ryan, Royal Institute of British Architects, 2023

<https://motionspot.co.uk/blogs/inclusive-and-accessible-design/putting-access-and-inclusion-at-the-heart-of-building-design-the-game-changing-inclusive-design-overlay-to-the-riba-plan-of-work>

Design Includiv – Totul începe prin a asculta, PhD Arch. Iris Popescu, Paideia, București, 2024.

<https://irispopescu.com/inclusivedesign-everything-starts-by-listening/>

Design Includiv: Exerciții de empatie în proiectare, PhD Arch. Iris Popescu, AMAIS, București, 2023.

<https://irispopescu.com/inclusive-design-empathy-exercises-for-the-design-process/>

MATERIALE PUBLICATE / COORDONATE DE ARTIȘTI CU DIZABILITĂȚI / Clusterul ADICLUS / Proiectul Europe Beyond Access

E timpul să acționăm. Impactul lipsei de cunoștințe în sectorul cultural creează bariere pentru artiștii și publicul cu dizabilități

Autori: Yohann Floch (On the Move) & Jordi Baltà Portolés (Trànsit Projectes)

Comisionat de the British Council, în cadrul proiectului **Europe Beyond Access** – cel mai mare proiect internațional în domeniul artelor și dizabilității.

Co-finanțat de programul Europa Creativă al Uniunii Europene, Europe Beyond Access sprijină artiștii cu dizabilități să spargă tiparele în sectoarele teatrului și dansului contemporan.

<https://on-the-move.org/resources/library/time-act-how-lack-knowledge-cultural-sector-creates-barriers-disabled-artists-0>

E timpul să acționăm: doi ani mai târziu. Perspective bazate pe date asupra Artelor Performative și a Dizabilității în Europa

Comisionat de the British Council, în cadrul proiectului **Europe Beyond Access** – cel mai mare proiect internațional în domeniul artelor și dizabilității.

Co-finanțat de programul Europa Creativă al Uniunii Europene, Europe Beyond Access sprijină artiștii cu dizabilități să spargă tiparele în sectoarele teatrului și dansului contemporan.

Partenerii de bază ai proiectului sunt: British Council, Holland Dance Festival (Olanda), Kampnagel (Germania), Onassis Stegi (Grecia), Oriente Occidente (Italia), Per.Art (Serbia), and Skånes Dansteater (Suedia).

<https://on-the-move.org/resources/library/time-act-two-years-data-led-insights-performing-arts-and-disability-europe>

Fluxuri ale Mobilității Culturale – Mobilitatea internațională a artiștilor cu dizabilități și lucrătorilor culturali. Raport și recomandări de politici publice

Baltà Portolés, J.; Dowden, S.; and Ellingsworth, J. (iunie 2024), On the Move

<https://on-the-move.org/resources/library/cultural-mobility-flows-international-mobility-disabled-artists-and-culture>

Luarea de poziție a clusterului ADICLUS

Cum poate și trebuie să acționeze Uniunea Europeană pentru a reduce discriminarea împotriva artiștilor, lucrătorilor culturali și a publicului cu dizabilități? (Martie 2025)

ADICLUS, Clusterul European al Artelor și dizabilității:

<https://www.europebeyondaccess.com/european-cluster/>

Raport IETM – Munca și dizabilitatea în artă

Fanny Martin, IETM – International Network for Contemporary Performing Arts, Raport publicat în cadrul Întâlnirii Plenare din Belgrad (2022)

Cercetările recente din sector arată că există o lipsă semnificativă de conștientizare cu privire la ce înseamnă să activezi în domeniul artelor pentru profesioniștii cu dizabilități. Această discuție a abordat noțiunile de condiții de muncă, inclusiv lucrul în calitate de persoană cu dizabilități și recunoașterea calității sale artistice unice.

https://www.ietm.org/system/files/publications/IETM_Reports_01_Work%20%26%20disability%20in%20the%20arts_02.pdf

Să facem diferența. Dezvoltarea, cultivarea și consolidarea practicilor împotriva discriminării pe criteriul dizabilității în domeniul dansului. (2018—2024)

Scopul proiectului este să sprijine și să promoveze autoreprezentarea artiștilor cu dizabilități, surzi și a celor cu boli cronice în sectorul dansului contemporan din Berlin și comunitățile acestora. De la începutul acestuia, peste 40 de artiști cu dizabilități, surzi sau cu boli cronice din Germania și peste hotarele ei au creat și regizat evenimente în cadrul proiectului.

https://www.hzt-berlin.de/fileadmin/Dokumente/Dokumente/Diverse_pdf/Making-a-Difference-2018-2024_EN.pdf

Reflecții asupra schimbării. Explorarea unui program internațional de arte și dizabilitate

Tim Wheeler, British Council, 2021.

<https://www.britishcouncil.org/research-insight/reflecting-on-change>

Artele vizuale și dizabilitatea în Regatul Unit: o imagine de ansamblu în 2024

Comisionat de British Council și produs de Disability Arts Online

<https://disabilityarts.online/resources/research-and-learning/research-and-reports/visual-arts-and-disability-in-the-uk-a-snapshot-in-2024/>

Au uitat cu toții de toalete. Un studiu independent al accesibilității în industria TV

Grup de presiune condus de persoane cu dizabilități, format din profesioniști în industria televiziunii, 2021

<https://creativitynetwork.com/wp-content/uploads/2023/06/2nd-december-underlying-health-condition-report-tv.pdf>

FINANȚĂRI

Dincolo de dizabilitate: Mobilitate Europeană pentru toți

Un ghid practic pentru organizațiile interesate în activități de mobilitate europeană dedicate tinerilor cu dizabilități

Document realizat de Agenția Națională Erasmus+ din Franța și cea a comunității vorbitoare de franceză din Belgia, 2020

https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-3652/Guide_Erasmusplus_Mobility_Disability_EN.pdf

Programul Interreg VI-A Romania-Bulgaria finanțat din Fondul European de Dezvoltare Regională

Manualul de Implementare al Proiectului, Februarie 2024

<https://interregviarobg.eu/assets/2024/01/pim-interreg-vi-a-romania-bulgaria.pdf>

Ghidul de finanțare CulturEU

Oportunități de finanțare UE pentru sectoarele culturale și creative 2021-2027, Comisia Europeană 2022

<https://culture.ec.europa.eu/funding/cultureu-funding-guide>

On the Move, Ghid de finanțare pentru mobilități culturale

Resurse pentru regiunea balcanică, septembrie 2022, România pp. 102-129.

Coordonator general Yohann Floch (On the Move)

<https://on-the-move.org/resources/funding/mobility-funding-guide-balkan-region>

Filantropie europeană la intersecția dintre dizabilitate și obiectivele de dezvoltare durabilă

Echipa de coordonare:

Fundación ONCE: Beatriz Rabadán López, Carla Bonino Covas, Lourdes Marquez de la Calleja, Maria Tussy Flores

European Foundation Centre: Lucia Patuzzi, Jon Warne, Marianne Johnston, Joshua Redding

Această publicație, precum și elaborarea acestui ghid au fost co-finanțate de Fondul Social European, în cadrul inițiativei de Cooperare Transfrontalieră, Disability Hub Europe și coordonat de Fundación ONCE în cadrul ESF Spania OP „Incluziune Socială și Economie Socială”, 2014-2020.

<https://philea.eu/wp-content/uploads/2021/12/European-Philanthropy-at-the-Nexus-of-Disability-and-the-SDGs-2019.pdf>

Filantropie instituțională – accentul pe dizabilitate

Care este activitatea Centrului European al Fundațiilor și altor organizații membre în domeniul dizabilității

Acest document sumarizează rezultatele sondajului în baza informațiilor primite din partea a 34 de organizații filantropice.

Scurte descrieri ale finanțatorilor în domeniul dizabilității

Studii de caz a 24 de proiecte finanțate

https://philea.eu/wp-content/uploads/2021/12/DisabilityMapping_online.pdf

UNIUNEA EUROPEANĂ

Uniunea of Egalității

Strategia privind Drepturile persoanelor cu Dizabilități, 2021-30

Comunicatul Comisiei Europene către Parlamentul European, martie 2021

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/disability/union-equality-strategy-rights-persons-disabilities-2021-2030_en

Scrisoarea de Misiune a Roxanei Mînzatu

Vice-Președinte Executiv pentru Oameni, Competențe și Pregătire

Ursula von der Leyen, Președinta Comisiei Europene, 1 decembrie 2024

https://commission.europa.eu/document/download/27ac73de-6b5c-430d-8504-a76b634d5f2d_en

Accesul la viața culturală pentru persoanele cu dizabilități

Notă informativă a Parlamentului European, Serviciul de cercetare al Parlamentului European

Magdalena Pasikowska-Schnass, decembrie 2019

[https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2019\)644200](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2019)644200)

CAPITALA CULTURALĂ EUROPEANĂ

Dosarul de candidatură

„Luminează orașul prin tine!”

Timișoara: Asociația Capitală Culturală Europeană, oraș candidat 2016

https://drive.google.com/file/d/1wfNZbfvXzOYtzml_hM8uG15riDEy_tw/view

Capitală Culturală Europeană 2021 în România

Raportul final al juriului de selecție, București, octombrie 2016

https://timisoara2023.eu/document/view/150/ecoc-2021-report-romania_en.pdf

Timișoara 2023 Capitală Culturală Europeană

Program cultural actualizat, Centrul de Proiecte al municipiului Timișoara, aprilie 2022

<https://centruldeproiecte.ro/wp-content/uploads/2022/06/TM2023-CEaC-Program-Cultural-Actualizat-Cultural-8-Aprilie-2022.pdf>

Timișoara 2023 la nesfârșit. Călătoria continuă!

Centrul de Proiecte al municipiului Timișoara, martie 2024

https://centruldeproiecte.ro/wp-content/uploads/2023/06/Timisoara-2023-la-nesfarsit_Raport-narativ_.pdf

Raport de evaluare

Programul Timișoara 2023, Capitală Culturală Europeană, Centrul de Proiecte al municipiului Timișoara, martie 2025

<https://centruldeproiecte.ro/wp-content/uploads/2023/06/RO-Timisoara-2023-Raport-de-evaluare.pdf>

Barometrul de consum cultural 2023

<https://www.culturadata.ro/barometrul-de-consum-cultural-2023-comunitati-de-consum-in-contextul-schimbarilor-sociale/>

Anexa B:

Fonduri UE

Aceste fonduri nu sunt neapărat împachetate frumos într-o cutie cu eticheta „pentru persoanele cu dizabilități”. De aceea, în continuare vom lua pic de spațiu pentru a le explora în detaliu.

Erasmus+

Programul Erasmus+¹, spre deosebire de omologul său Europa Creativă, permite suplimentarea bugetului total al proiectului cu cheltuielile dedicate costurilor de acces. În afară de asta, programul nu necesită contribuție proprie. De pe urma acestei finanțări, persoanele cu dizabilități ar putea beneficia în calitate de artiști, public sau participanți, într-o varietate de contexte de învățare.

În cadrul **proiectelor de mobilitate (KA1)** pot participa diverse grupuri țintă: elevi, adulți în perioadă de formare, colegi, profesioniști din diverse domenii. Acestea pot fi perioade scurte sau lungi de mobilitate în afara țării și promovează dezvoltarea profesională într-un context internațional.

- **Mobilitatea personalului**
- **Educația adulților**
- **Alte activități eligibile**

Fiecare sector – educație școlară, învățământ superior, formare profesională sau vocațională, educația adulților – are un subprogram KA1 dedicat, diferențele dintre ele fiind, în general, în legătură cu eligibilitatea instituțiilor și detaliile formularelor de mobilitate. De exemplu, în învățământul superior, studenții pot aplica pentru mobilități cu durata

¹ Rezumat pus la dispoziție amabilitate de colega noastră din Ungaria, Csobánczi Lilla, de la Teatrul Baltazár.

între 2 și 12 luni, pe când doctoranzii pot participa în mobilități de scurtă durată (5-30 de zile).

Obiectivele de bază ale mobilităților Erasmus+ KA1 sunt să:

- dezvolte competențele de comunicare în limbi străine, digitale și interculturale
- crească șansele de angajare și oportunitățile de dezvoltare profesională
- consolideze capacitatea internațională a organizațiilor
- integreze noi metode de lucru.

Programul Erasmus+ „**Parteneriate de cooperare**” susțin proiectele internaționale care au la bază schimbul de experiență, dezvoltarea capacității organizaționale și diseminarea soluțiilor inovatoare.

Parteneriatele se împart în două mari categorii: **parteneriate la scară mică (KA210)** și **parteneriate strategice (KA220)**.

Parteneriate la scară mică sunt, în principal, dedicate organizațiilor mici și cu puțină experiență la nivel internațional. Aceste proiecte durează între 6 și 24 de luni și includ participanți din cel puțin două țări diferite. Scopul primar al acestora este să:

- facă schimb de bune practici
- dezvolte parteneriate
- consolideze implicarea organizațiilor la nivel internațional.

Parteneriatele strategice, pe de altă parte, sunt mult mai complexe, se desfășoară la scară largă și pot avea o durată de la 12 la 36 de luni, și implică organizații din cel puțin trei țări diferite. Aceste proiecte au scopul de a dezvolta:

- noi metodologii de lucru
- materiale didactice
- cursuri de formare sau alte produse intelectuale
- să disemineze rezultatele la scară largă.

Pentru ambele tipuri de mobilitate, organizațiile participante pot face parte dintr-o vastă arie de activitate: instituții publice de învățământ și instituții din învățământul superior, organizații ale societății civile, protecție socială, companii private sau alt tip de organizații implicate în educație, formare profesională, tineret și sport. Din program pot face parte toate statele membre ale Uniunii Europene, precum și o serie de

state asociate, ca Norvegia, Islanda, Turcia, Serbia, și, de asemenea, pot fi implicate și organizații din țări terțe dacă este o justificare adecvată.

Mobilitatea poate include, de exemplu, întâlniri între parteneri, ateliere, oportunități de instruire, vizite de studiu, precum și conferințe și alte evenimente dedicate disemnării rezultatelor. Proiectele poate fi adaptate pentru a corespunde obiectivelor și posibilităților organizațiilor partenere.

Acest tip de program Erasmus+ oferă organizațiilor oportunități excelente de a câștiga experiență internațională și a-și extinde rețelele profesionale, contribuind la dezvoltarea spațiului educațional, social și cultural al UE.

Pentru a afla mai multe despre mobilități, oportunități de instruire și finanțări, inclusiv prezentări generale ale oportunităților, accesați pagina web a Agenției Naționale.² Detalii despre alte agenții naționale, care oferă informații despre Erasmus+, precum și sprijin pentru solicitanți și participanți, proiectele selectate și alte informații utile, pot fi găsite pe pagina dedicată programului a Comisiei Europene.³

Dincolo de dizabilitate – mobilitate europeană pentru toți!

Este un ghid practic pentru organizațiile interesate în programe de mobilitate europeană pentru tineri cu dizabilități.⁴

Interreg – România și țările vecine

Acestea sunt fonduri structurale regionale destinate cooperării transfrontaliere, în acest caz între România și statele vecine. Am selectat o serie de exemple /sub-sectiuni care ar putea fi potrivite proiectelor care ar putea implica, în contexte sociale / culturale mai largi, persoanelor cu dizabilități.

Serbia

*InclusiveArt – Access to Culture for Disadvantaged Youth Children and Youth*⁵, EMS RORS- 22, finanțat de Programul Uniunii Europene INTERREG IPA CBC Romania-Serbia.

Prin intermediul unui parteneriat dinamic dintre două ONG-uri, o autoritate locală și o instituție culturală publică, proiectul își propune să

2 <https://www.erasmusplus.ro>

3 <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/opportunities>

4 https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-3652/Guide_Erasmusplus_Mobility_Disability_EN.pdf

5 <https://inclusiveart.intercultural.ro/en/home/>

aducă împreună și să scoată în evidență potențialul creativ al regiunii. Proiectul face apel la instrumente de lucru specifice sectoarelor cultural și artistic, pentru a genera contexte de integrare și dezvoltare creativă pentru comunitățile locale și alte grupuri implicate, inclusiv artiști și persoane din medii defavorizate.

Proiectul face apel la instrumentele culturii și artei pentru a crea contexte de integrare și creștere creativă atât pentru comunitățile locale, cât și pentru grupurile implicate, artiști și persoane defavorizate.

Parteneri: Institutul Intercultural în parteneriat cu Parudimos Nevo (Reșița), orașul Zrenjanin (Serbia), Centrul pentru arte vizuale și aplicate „Terra” (Kikinda, Serbia).

Bulgaria

Programul INTERREG VI-A Romania-Bulgaria⁶

Prioritatea 3. Obiectiv specific 4.2: Îmbunătățirea accesului egal la servicii incluzive și de calitate în domeniul educației, formării profesionale și învățării continue prin dezvoltarea unei infrastructuri accesibile, prin promovarea rezilienței pentru educația și formarea profesională la distanță și online.

Prioritatea 4. Obiectiv specific 5.2: Promovarea dezvoltării sociale, economice și de mediu incluzive, a culturii, patrimoniului natural, turismului sustenabil și a securității în alte zone decât cele urbane.

Ungaria

Programul INTERREG România-Ungaria⁷

PRIORITATEA 2: Cooperarea pentru un program social unitar între România și Ungaria

Obiectiv specific 4.6 : Sporirea rolului culturii și turismului sustenabil în dezvoltarea economică, incluziunea socială și inovarea socială prin implicarea autorităților și comunităților locale, pentru a consolida legăturile interculturale și transculturale cu diverși parteneri (dezvoltarea competențelor, conținut educațional și inițiative culturale, evenimente comune, ș.a.).

⁶ <https://oportunitati-ue.gov.ro/en/apel/apel-dedicat-proiectelor-din-cadrul-prioritatii-3-o-regiune-educata-obiectiv-specific-4-2-imbunatatirea-accesului-egal-la-servicii-incluzive-si-de-calitate-in-educatie-formare-si-invatare-pe-tot/>

⁷ <https://interreg-rohu.eu/en/priority-2-social-en/>

Moldova

Programul INTERREG-NEXT România-Moldova⁸

Obiectivul programului: Dezvoltare socială transfrontalieră

Îmbunătățirea accesului egal la servicii incluzive și de calitate în educație, formare profesională și învățare continuă prin dezvoltarea unei infrastructuri accesibile, prin promovarea rezilienței pentru educația și formarea profesională la distanță și online. Asigurarea accesului egal la asistență medicală și promovarea rezilienței sistemelor de sănătate, inclusiv a asistenței medicale primare, promovarea tranziției de la îngrijirea instituțională la îngrijirea familială și comunitară. Consolidarea rolului culturii și al turismului sustenabil în dezvoltarea economică, incluziunea socială și inovarea socială.

Creative Europe

Acesta este programul emblematic al UE dedicat sectorului cultural și este cel mai bine aliniat nevoilor artiștilor cu dizabilități, dar și – probabil (vezi mai jos) – pe participarea culturală a persoanelor cu dizabilități. Potrivit Biroului Europa Creativă din România⁹, sunt încurajate proiectele care implică persoane cu dizabilități, deși, din punct de vedere creativ și inovator, ar putea fi consolidate în continuare. În același timp, solicitanților li se cere să abordeze și aspecte precum valoarea, strategia, scalarea, impactul de durată și sustenabilitatea.

Iată un exemplu de proiect reușit:

Trasna Na Líne (TNL)¹⁰ (2019-2023) a fost un proiect co-finanțat de programul Europa Creativă al UE, care a apărut ca urmare a parteneriatului Crossing the Line (CTL). Parteneriatul era alcătuit din cinci companii de teatru din Europa: Moomsteatern din Suedia, Compagnie de L'Oiseau Mouche din Franța, Blue Teapot Theatre Company din Irlanda, Theater Babel Rotterdam din Olanda și Teatr 21 din Polonia. Viziunea artistică a proiectului era să găsească soluții pentru a depăși provocările de producție și cele de itinerare a spectacolelor create de artiști cu și fără dizabilități de învățare. Scopul lor a fost să aducă artiștii împreună ca să învețe unii de la alții; să se implice în procesele creative, cât și cele care țin de atragerea publicului; să dezvolte conexiuni cu o rețea europeană de companii de teatru care lucrează cu artiști cu dizabilități de învățare; să creeze la sfârșit un festival tip showcase.

⁸ <https://www.euro-access.eu/en/programs/82/Interreg-NEXT-Romania-Moldova>

⁹ <https://www.europa-creativa.eu>

¹⁰ <https://www.crossingtheline.eu/trasnanaline/>

Notă:

‘Programul „Europa Creativă” 2021–2027, deși își propune să sporească „participarea culturală pentru întreaga Uniune, în special atunci când vine vorba de persoanele cu dizabilități”, nu se concentrează, se pare, asupra accesibilității. De fapt, încă de la adoptarea Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CRPD), UE a corelat accesibilitatea și implementarea prevederilor CRPD cu generarea unei piețe interne „mai profunde și mai echitabile”. Accesibilitatea culturală nu face excepție în acest sens.¹¹

Anticipând următorul ciclu de finanțare de șapte ani, 2028-2034, ADICLUS¹² îndeamnă spre:

„Programul Uniunii Europene Europa Creativă ar putea, imediat, atât să-și îmbunătățească nivelul de accesibilitate pentru participanții cu dizabilități, cât și, să dea dovadă de spirit de inițiativă prin luarea unor măsuri concrete menite să evidențieze și să depășească marginalizarea persoanelor cu dizabilități în sectorul cultural european, concepând un program „Europa Creativă” pe deplin accesibil, în cadrul căruia beneficiarii vor fi obligați să demonstreze accesibilitatea proiectelor.” (Luarea de poziție a clusterului european al Artelor și Dizabilității)¹³

Veștile bune:

În timp ce Europa Creativă încă nu acordă buget separat cheltuielilor dedicate pentru acces, **Culture Moves Europe**¹⁴ oferă **sprijin pentru artiști și lucrători culturali cu dizabilități**, printr-o procedură specifică, care, acoperă costurile suplimentare asociate proiectelor de mobilitate, care țin de transport sau implementarea proiectului.

Moldova va deveni țară eligibilă în programul Europa Creativă în 2026. Începând cu 1 ianuarie 2026, organizațiile, artiștii și lucrătorii culturali din Moldova vor putea participa în secțiunea Cultură a programului, beneficiind de finanțare europeană la același nivel cu colegii lor din UE.

11 Delia Ferri, ‘The role of the European Union in ensuring accessibility of cultural goods and services: all about that...internal market?’ (2023) *European Law Review* 2023 48(3), p. 257. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4403323>

12 ADICLUS, the European Arts and Disability Cluster, is coordinated through the Europe Beyond Access project – a large-scale Creative Europe cooperation project co-financed by the European Union.

13 <https://cultureactioneurope.org/wp-content/uploads/2025/03/ADICLUS-Position-Paper.pdf>

14 <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/creative-europe-culture-strand/culture-moves-europe>

ANEXA C:

Instrumente de lucru

Un colecție de ghiduri practice. Ca orice trusă de instrumente (cutie de scule) bună și folosită, acestea sunt variate și nu sunt aranjate într-o anumită ordine.

1. Clore Inclusive Cultures

Inclusive Cultures este un program de dezvoltare profesională de patru luni, coordonat de persoane cu dizabilități, conceput pentru operatori culturali care doresc să adopte metode de lucru accesibile spre un climat cultural incluziv. Această oportunitate de învățare este destinată persoanelor care sunt pregătite să își aprofundeze și să își extindă competențele în domeniul drepturilor persoanelor cu dizabilități.

<https://www.cloreleadership.org/programme/inclusive-cultures/>

2. Dancing – Enhancing Cultural Participation of Persons with Disabilities. A Toolkit for Cultural Organisations

Delia Ferri & Elodie Makhoul, Irlanda, februarie 2025

https://mural.maynoothuniversity.ie/id/eprint/19591/1/DF_dancing.pdf

3. Deafspace

Ghiduri de design Deafspace, Gallaudet University

Aceste ghiduri sunt în curs de desfășurare și reprezintă produsul unui proces de colaborare. Deși documentul a fost scris și compilat de un arhitect (auzitor), adevărații autori sunt persoanele care experimentează DeafSpace zilnic - persoanele din comunitatea surzilor și a persoanelor

hipoacuzice care au contribuit cu perspectivele lor și nenumăratele ore dedicate proiectul DeafSpace în ultimii patru ani.

Document este alcătuit din două volume. Primul volum oferă istoria și contextul cultural esențiale pentru înțelegerea designului DeafSpace. De asemenea, oferă o introducere în modul de a fi al surzilor în DeafSpace. Urmează ghidul de design DeafSpace, organizat în jurul a cinci teme majore. Acestea includ Spațiul și Proximitatea, Acoperirea Sensorială, Mobilitatea și Proximitatea, Lumina și Culoarea și Acustica și EMI.

<https://www.scribd.com/document/605705695/Deafspace-Design-Guidelines>

4. Demystifying Access

Unlimited: Un ghid pentru producători și performeri: cum să oferim un nivel mai înalt de accesibilitate publicului artelor performative

<https://weareunlimited.org.uk/wp-content/uploads/2018/08/Unlimited-Demystifying-Access.pdf>

5. Freelancers Induction Pack

Unlimited: cum lucrăm cu artiștii liber-profesioniști

<https://weareunlimited.org.uk/wp-content/uploads/2025/03/Freelancer-Introduction-Pack-March-2025.pdf>

6. Participarea culturală a persoanelor cu dizabilități: cum să generăm un plan de accesibilitate

Maria Vlachou, Acesso Cultura

Lisbon City Council | Municipal Culture Directorate | Cultural Action Division

Portugalia, 2025

https://acessocultura.org/wp-content/uploads/2021/03/manual_access_plan.pdf

7. Mult mai multe părți decât M!

Reimaginând dizabilitatea, incluziunea și accesibilitatea dincolo de obligativitate legală

The DisOrdinary Architecture Project, 2024

În Marea Britanie partea M a unei clădiri se referă la normele procedurale care țin de proiectarea pentru a asigura accesul persoanelor cu dizabilități. În **Mult mai multe părți decât M!** suntem interesați să trecem dincolo de limitările soluțiilor generice, în special atunci când acestea tind să fie niște „anexe” adăugate ulterior procesului de proiectare. În schimb, acest compendiu prototip combină idei provocatoare și diverse experiențe trăite cu exemple inovatoare, generate de creativitatea artiștilor cu dizabilități, a proiectanților și a arhitecților.

<https://disordinaryarchitecture.co.uk/start-learning/many-more-parts>

8. Liste de verificare prietenoase pentru persoanele cu autism (rapide)

Folosiți aceste liste pentru a testa cât de prietenoasă este organizația voastră pentru persoanele cu autism și care sunt aspectele pe care le puteți îmbunătăți.

National Autistic Society

<https://www.autism.org.uk/what-we-do/autism-know-how/autism-accreditation/autism-friendly-award/guides-and-resources/accessible-information>

9. Ghid practic pentru mentorat comunitar

Mentorat calitativ inovativ pentru incluziune socială

Modelling Erasmus+ working

<https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/ac448791-ae69-4679-9434-cb77d392448f/O4%20Practical-Guide-for-Community-Mentoring-1.pdf>

10. Spațiu relaxat

Cum a adaptat centrul de arte Battersea principiile spectacolelor relaxate pentru toate spațiile instituției lor

<https://bac.org.uk/relaxed-venue/>

11. Programe adaptate nevoilor senzoriale ale persoanelor cu dizabilități sociale și cognitive

Gid pentru organizații dedicate artelor performative, The Kennedy Centre, USA 2013

<https://www.kennedy-center.org/globalassets/education/networks-conferences--research/research--resources/lead-resources/sensoryguidebook.pdf>

12. Șapte principii incluzive pentru organizațiile din sectorul artistic și cultural

Acest document a fost realizat de [Ramps on the Moon](#), [Attitude is Everything](#), [What Next? Paraorchestra](#) și [WeShallNotBeRemoved](#) ca urmare a unei perioade extinse de consultații cu persoane cu dizabilități din sectorul creativ în perioada august 2020 și prezintă opiniile noastre cu privire la bunele practici pentru instituțiile culturale. Acest document oferă organizațiilor și persoanelor din domeniul artelor și culturii instrumentele necesare pentru a aborda recuperarea (post-Covid) din prisma legislației relevante privind dizabilitatea și egalitatea. Oferind un set de șapte principii clare, dorim să sprijinim industria să ia decizii incluzive, să depășească conformitatea și să sărbătorească diversitatea. Suntem de părere că acest lucru va avea implicații sociale, economice și etice ample pentru arte și cultură.

<https://www.artscouncil.org.uk/research-and-data/7-principles-ensure-inclusive-recovery>

13. Unlimited: Cards for Inclusion

Un joc de cărți: Găsește cât mai multe soluții pentru a depăși obstacolele întâlnite în organizarea evenimentului tău cultural. Joacă-te cu un grup divers de persoane pentru a găsi soluții cât mai variate.

<https://weareunlimited.org.uk/resource/cards-for-inclusion/>

14. Unlimited: listă de verificare a accesibilității pentru spațiile în care se organizează evenimente

Vizitezi un spațiu nou și vrei să verifici dacă e potrivit pentru evenimentul tău? Te gândești din perspectiva spațiului tău și vrei să te asiguri că ai luat în considerare criteriile de bază?

Lista e gândită astfel încât să te ajute să te gândești la spații din perspectiva persoanelor cu dizabilități.

<https://weareunlimited.org.uk/resource/venue-access-checklist/>

15. Accesibilitatea comunicării și a evenimentelor culturale: listă de verificare

Equal Oulu2026 – Proiect (EU Capital of Culture 2026)

Acest document face parte din ghidul de promovare a diversității serviciilor culturale în cadrul proiectului Equal Oulu 2026

<https://www.ouka.fi/en/guide-promoting-diversity-cultural-services>

16. Arte stradale – ghid de accesibilitate pentru festivaluri și evenimente

Realizat la cererea Without Walls (Fără ziduri) pentru a promova bunele practici în rândul festivalurilor și evenimentelor stradale.

<https://www.withoutwalls.uk.com/wp-content/uploads/2020/08/Without-Walls-Outdoor-Arts-Festivals-and-Events-Access-Guide-2020.pdf>

17. Creability

Un manual creativ care oferă o serie de instrumente pentru a ajuta artiștii interesați, operatori în domeniul activităților pentru tineret, asistenței sociale și serviciilor pentru persoanele cu dizabilități, profesorii și alți educatori să planifice și să desfășoare activități creative și artistice pentru diferite grupuri țintă. De la Un-label în Germania

<https://un-label.eu/wp-content/uploads/Creability-Practical-Guide-EN.pdf>

18. Standarde europene pentru a realiza documente ușor de citi și înțeles, Inclusion Europe

<https://www.inclusion-europe.eu/easy-to-read/>

19. Eu sunt Eu – cercetare incluzivă și creativă cu artiști cu autism și dizabilități de învățare – York, St John University

În perioada Eu sunt Eu a colaborat cu peste 100 artiști cu autism și dizabilități de învățare pentru a explora diverse întrebări pe tema

identității, reprezentării și a vocii acestora. Un proiect de cercetare incluziv Eu sunt Eu a colaborat cu persoane cu autism și dizabilități de învățare în calitate de cercetători, artiști, producători, scriitori, muzicieni și performeri. A folosit artele creative ca mijloc de explorare și împărtășire a experiențelor trăite pentru a face o schimbare într-un mod accesibil.

<https://www.yorks.ac.uk/research/institute-for-social-justice/research-clusters/neurodiversity-and-learning-disabilities/im-me/>

20. TV Access Project: The 5 As

Inițiativa TV Access Project (TAP) este o alianță a celor mai importante companii de radiodifuziune și streaming din Marea Britanie care s-au angajat să colaboreze pentru a implementa o schimbare structurală sistemică și durabilă, asigurând accesul persoanelor surde, cu dizabilități și neurodivergente în industria TV.

<https://www.screenskills.com/industry/tv-access-project-the-5as/>

21. Ghid de accesibilitate pentru companiile de producție de film și TV pentru programele de scenaristică

Un set de recomandări pentru a face accesibil spațiile dedicate scenariștilor surzi, cu dizabilități și neurodivergenți, produs de TripleC în parteneriat cu rețeaua creativă TriForce și uniunea scriitorilor din Marea Britanie.

<https://triplec.org.uk/writers-room-guidelines/>

22. Coordonatorii de accesibilitate în Film și TV – TripleC

Un raport finanțat de British Film Commission care definește rolul coordonatorului de accesibilitate în film și TV, conturând responsabilitățile și obligațiile rolului pe parcursul procesului de producție, oferind studii de caz pentru a sprijini producții accesibile și incluzive.

<https://triplec.org.uk/wp-content/uploads/2022/10/Access-Coordination-in-Film-and-TV-Productions-24.08.22.pdf>

23. Listă de verificare pentru coordonatori de accesibilitate - ScreenSkills

O listă de verificare realizată de ScreenSkills și acreditată de industria film și TV care definește competențele de bază, domeniile de cunoștințe, precum și așteptările din partea unui coordonator de accesibilitate care activează în domeniul TV.

<https://www.screenskills.com/skills-checklists/unscripted-tv/accessibility/access-coordinator-skills/>

24. Asociația Tandem – Mediere culturală pentru nevăzători

O resursă de bază în domeniul medierii culturale pentru persoanele cu dizabilități de vedere, care oferă informații și recomandări pentru muzeele care vor să fie mai accesibile, accentuând învățarea multisenzorială (auz, văz, miros).

<https://academiaschimbarii.ro/biblioteca-mediere-culturala/mediere-culturala-pentru-deficientii-de-vedere/>

25. Primul manual și dicționar în limba semnelor române

<https://manual.aig.ro/>

26. Resurse AMAIS:

See YOU App: o aplicație digitală care conectează persoanele nevăzătoare cu persoane ghizi care vor să le însoțească la evenimente.

<https://seeyou.ro/>

Ghid de accesibilitate pentru spații publice:

<https://amais.ro/programe/spatii-publice-fara-barriere/>

Platforma AMAIS pentru accesibilitate și incluziune

<https://include.amais.ro/>

27. Resurse Supereroi printre noi pentru organizarea evenimentelor incluzive

https://supereroiprintrenoi.ro/wp-content/uploads/2023/09/resurse-evenimente-culturale-incluzive_compressed.pdf

28. Ghiduri fundației CODA pentru familii cu copii mici

<https://farmecultacerii.ro/resurse/>

29. Code4romania Civic Labs – Șanse egale pentru persoane cu dizabilități

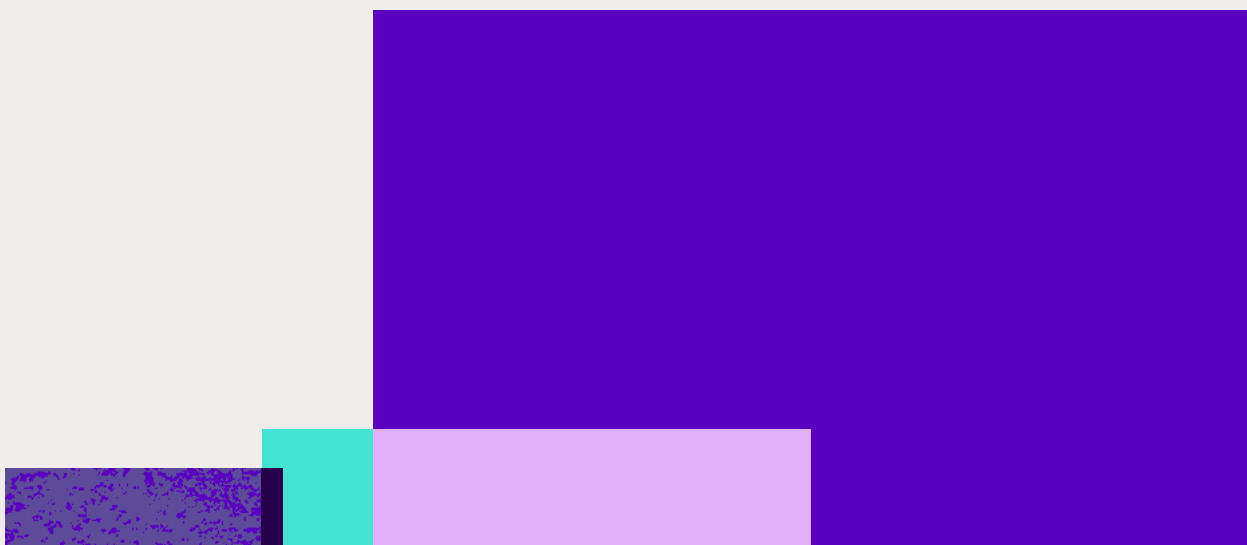
<https://d31wjg819xkxeg.cloudfront.net/Raport-Sanse-Egale-pentru-Persoanele-cu-Dizabilitati.pdf>

30. Ghidul de accesibilizare a spectacolelor de teatru – BASCA

<http://basca.tm.ro/wp-content/uploads/2021/03/Ghid-accesibilizare-spectacol-teatru.pdf>

31. Picior de play – platformă online cu spectacole de teatru

<https://piciordeplay.ro/>

32. Movie Reading App – aplicație digitală cu descrieri narative pentru filme

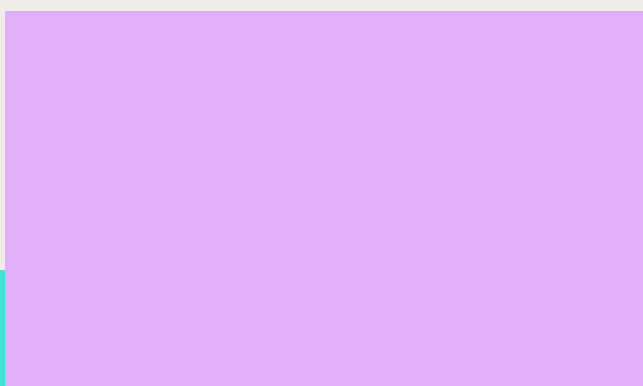
<https://moviereading.in/#about>

Manual de întrebuințare al fundației Cartea Călătoare

<https://www.youtube.com/watch?v=eTjrCaxBr38>

33. Ce este dizabilitatea? Ghidul DEI al Universității Politehnice Timișoara

[https://www.upt.ro/img/files/incluziune/Ghid_\(diz\)abilitați.pdf](https://www.upt.ro/img/files/incluziune/Ghid_(diz)abilitați.pdf)

ANEXA D: ABC-ul artelor și al dizabilității din România

Acesta este ABC-ul **artelor și al dizabilității din România**. Nu este un dicționar și nici pe departe un manual de întrebuințare. Un început, poate. O invitație la dialog. Un spațiu care nu cere să fie umplut, ci extins.

O limbă nu e niciodată în stagnare – curge, se apleacă, se uită, se amintește. La fel și corpurile. Și timpul. Arta, în toate formele sale, observă această mișcare. Răspunde. Întrerupe. Reflectă.

Ce se întâmplă când dizabilitatea lipsește din această mișcare? Când nu e vorbită, văzută, simțită în jurul nostru? O literă lipsă în alfabet. O tăcere confundată cu invizibilitatea.

Artele și dizabilitatea nu sunt un concept de ultimă oră. Sunt aici demult, așteaptă să le facem loc. Să le facem loc în ABC-ul nostru. Să învățăm să le scriem. Nu ca pe o anexă a lumii în care trăim, ci parte a poveștii de la bun început.

Acest ABC este doar un început. Nu o listă de verificare, ci o conversație căreia să i te alături.

A (Ă, Â) - acces / artist / adaptare / activist / absență / artiști cu dizabilități

B - birocrație / barieră / bucurie / biserica ortodoxă / bătrânețe

C - comunicare / cultură / corupție / competențe / construit

D - dizabilitate / discurs / digitalizare / dezvăluire / dans / design incluziv / dragoste

E - educație / excepțional(itate) / empatie
F - finanțare / fondul de handicap / familie / la firul ierbii
G – gol(it) / grad / ghișeu / gratuit
H - handicapat / hărțuit /
I (Î) - invalid / dizabilitate invizibilă / dizabilitate de învățare /
intersecțional(itate)
J - sistem judiciar / joc / justificare
K - know-how / kinestezie
L - limba semnelor române / lege / loc de muncă / liniște
M - modelul medical dizabilității / sănătate mintală / muzică / muzee /
mame / milă
N - nimic despre noi, fără noi / neurodivergență
O - oboseală cronică / oraș / ordonanță
P - post-comunist / patrimoniu / piața forței de muncă / prejudecată
Q - queer
R - reprezentare / refuz / reziliență / rural / rețea / rulant / rușine
S (Ș) - modelul social al dizabilității / persoană de sprijin / sărăcie / spațiu
public / sens
T (Ț) - terapie / tehnologie / tineri
U - unitate protejată autorizată / Uniunea Europeană / universitate
V - validare / vizibil(itate) / instruire vocațională / vulnerabil(itate) / voce
W - wellbeing
Y - yoga
Z – zero

© British Council 2026. Toate drepturile rezervate.

British Council este organizația internațională a Marii Britanii dedicată relațiilor culturale și oportunităților educaționale. Pentru mai multe informații despre cercetarea în domeniul artelor și culturii, vă rugăm să vizitați: www.britishcouncil.org/research-insight

Pentru mai multe informații despre British Council România, vă rugăm să vizitați: www.britishcouncil.ro.